

Guidelines for Enhancing Family Happiness Based on Buddhist Principles

Phrakrusamhusukkasem Sukkhakhemo¹

Received: November 09, 2023

Revised: October 22, 2024

Accepted: June 09, 2025

Abstract

This academic article aims to study the happiness of the family institution, which is the smallest and oldest institution. It is of primary importance and is the first place of learning to survive. The family is considered the main institution of human society. It is characterized by jointly creating the family institution to perform important functions, providing the foundation of love, bonding, warmth, and mutual assistance. Members directly teach and shape specific characteristics. The family is a basic institution in determining the personality pattern, thoughts, beliefs, attitudes, and positive and negative behaviors of humans, which are expressed in the transmission of values, instilling beliefs, enhancing attitudes, determining personalities, ways of behaving, and creating social norms for new generation members, which affects the development of society and the country as a whole. Therefore, the family is like the first mechanism that shapes the personality of individuals to be as society wants, leading to a normal and happy life in society. At the same time, it is also a source of assistance, care, healing, treatment, and

¹ Sangha in Nakhonsawan Province

Corresponding author, e-mail: deeteesud922@gmail.com Tel. 082-4509598

rehabilitation when faced with critical problems that affect the way of life of family members.

Keywords: Guideline, Enhancing, Happiness, Family, Buddhism

แนวทางเสริมสร้างความสุขของครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา

พระครูสมุห์สุขเกษม สุขเขโม¹

Received: November 09, 2023

Revised: October 22, 2024

Accepted: June 09, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสุขของสถาบันครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันที่เล็กและเก่าแก่ที่สุด มีความสำคัญระดับต้น ๆ เป็นที่เรียนรู้ที่แรก ให้มีชีวิตรอบคอบ ครอบครัวจัดเป็นสถาบันหลักของสังคมมนุษย์ ลักษณะโดยรวมสร้างสถาบันครอบครัวให้ทำหน้าที่สำคัญ ให้พื้นฐานความรัก ผูกพัน อบอุ่น ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สมาชิกทำหน้าที่อบรมสั่งสอนหล่อหลอมคุณลักษณะเฉพาะโดยตรงครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบบุคลิกภาพ ความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ และพฤติกรรมทั้งทางบวกและทางลบของมนุษย์ที่แสดงออกในการถ่ายทอดค่านิยมปลูกฝังความเชื่อ สร้างเสริมทัศนคติ กำหนดบุคลิกภาพ วิธีประพฤติปฏิบัติตนรวมทั้งการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมให้แก่สมาชิกรุ่นใหม่ ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาสังคมและประเทศโดยรวมครอบครัวจึงเปรียบเสมือนจักรกลชิ้นแรกที่ทำหน้าที่หล่อหลอมบุคลิกภาพของบุคคลให้ เป็นไปตามที่สังคมต้องการนำไปสู่การดำรงชีวิตรอบคอบในสังคมได้อย่างปกติสุข ขณะเดียวกัน ยังเป็นแหล่งให้ความช่วยเหลือ ดูแล เยียวยา บำบัด ฟื้นฟู ในยามที่ต้องเผชิญกับปัญหาวิกฤตที่มากกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของสมาชิกในครอบครัวอีกด้วย

คำสำคัญ: แนวทาง, เสริมสร้าง, สุข, ครอบครัว, พระพุทธศาสนา

¹ คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์

Corresponding author, e-mail: deetesud922@gmail.com Tel. 082-4509598

บทนำ

สถาบันครอบครัวไทยมีมุมมองหลายมิติที่มีความเชื่อมโยงกันในฐานะความเป็นสามี ภรรยา บุตรธิดาที่เกิดมาสืบเนื่องจากสายโลหิตจากผู้เป็นบิดามารดาโดยแท้ ในด้านพฤตินัย สามี ภรรยาจดทะเบียนสมรสถูกต้องตามกฎหมาย บุตรมีสิทธิในทรัพย์สินมรดกของบิดามารดา หรือบุตรที่เป็นบุตรบุญธรรมในกรณีที่ สามีภรรยาไม่มีบุตร จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย ในด้านเศรษฐกิจ มีหน้าที่พึงปฏิบัติต่อกัน ถึงแม้จะอยู่กันคนละที่แต่ก็ยังคงมีความสัมพันธ์เป็นปกติยังทำหน้าที่เกื้อกูล ส่งเสริมเอาใจใส่คนในครอบครัว มีความปรารถนาดีต่อกัน ให้ความรักสม่าเสมอ (โสภา ขปิลมันน์, สมบัติ สุพัตชัย และประกายรัตน์ สุขุมาลชาติ, 2534) และปัญหาของสถาบันครอบครัวนั้น เริ่มจากปัญหาจุดเล็ก ๆ พัฒนาไปสู่ปัญหาความรุนแรงภายในครอบครัวจึงเป็นพื้นฐานและมีบทบาทสำคัญต่อการสื่อสารภายในครอบครัว การสร้างความเข้าใจ ยอมรับไว้วางใจในครอบครัว การเสริม การปรับตัวและแก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยศึกษาสิ่งรอบตัว การอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องการ จากสถานะสังคมปัจจุบันที่มีความแตกต่างทั้งความคิด และทัศนคติขัดแย้ง และความรุนแรง เริ่มจากภายในตนเอง ครอบครัว ชุมชน องค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน รวมถึงความขัดแย้งอย่างรุนแรงเพื่อให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ พร้อมทั้งทำงานอย่างเต็มที่และสร้างสรรค์ เป็นพลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป (พระธรรมปิฎก, 2542)

สถาบันครอบครัวจึงเป็นสถาบันแรกที่หล่อหลอมและพัฒนาสมาชิกในสถาบันครอบครัว ให้เป็นบุคคลอันพึงประสงค์ของสังคม เพราะสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่เล็กที่สุด แต่สำคัญที่สุดสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันการศึกษาแห่งแรกของสมาชิกในครอบครัว แต่เมื่อถึงวัยต้อง เข้ารับการศึกษานอกระบบ สถาบันครอบครัวก็มีหน้าที่ที่ต้องส่งสมาชิกเพื่อเข้าศึกษา โดยต้องให้การสนับสนุนในเรื่องของการศึกษา เพื่อให้มีความรู้และสามารถประกอบอาชีพได้ต่อไปในอนาคต และต้องมีหน้าที่ในการปลูกฝังให้เลื่อมใสในศาสนาประจำชาติและส่งเสริมให้ปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนของศาสนา เพื่อให้เป็นคนดีของสังคมต่อไป

สถานการณ์ปัญหาของสถาบันครอบครัวในปัจจุบัน

สถานการณ์ปัญหาของสถาบันครอบครัวในปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่า ช่วงสถานการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตในบุคคลที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว โดยอาจประมวลได้ ดังนี้ 1) ปัญหาความยากจน ที่มาจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ 2) ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด 3) ปัญหาการติดเชื้อโรคเอดส์ 4) ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว 5) ปัญหาสัมพันธภาพภายในครอบครัวเสื่อมถอยลง 6) ปัญหาเด็กถูกทอดทิ้ง 7) ปัญหาผู้สูงอายุถูกปล่อยให้อยู่ตาม 8) ปัญหาผู้สูงอายุในชนบทถูกทอดทิ้งให้รับภาระเลี้ยงดูหลาน 9) ปัญหาปฏิสัมพันธ์ในครอบครัวที่มีต่อชุมชนและสังคมลดลง (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง, 2566) เพื่อพัฒนาประเทศไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในระยะ 30 กว่าปีที่ผ่านมา เน้นไปที่การพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ปัญหาคุณธรรมและจริยธรรมของคนในสังคมเสื่อมลงปัญหาของบุคคลในครอบครัว ชุมชนและสังคม ความสับสนและความเสื่อมศรัทธาในสถาบันศาสนา ไม่ยอมรับภูมิปัญญาชาวบ้าน

ในการพัฒนาสังคมไทยให้มีความเข้มแข็งทั้งในส่วนของบุคคล ครอบครัว ชุมชน การศึกษาจึงเป็นตัวจักรสำคัญยิ่งในการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพของบุคคลในชาติ เป็นรากฐานตั้งแต่ยังเยาว์วัยเติบโตไปเป็นประชากรที่เข้มแข็งสามารถพัฒนาตนเองและชุมชนในการส่งเสริมและพัฒนาเจตคติ คุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมของครอบครัวจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 จะมุ่งบรรลุเป้าหมายในระยะ 5 ปีที่จะสามารถต่อยอดในระยะต่อไปให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาระยะยาวตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีมีหลักการสำคัญ คือ ยึด “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ต่อเนื่องมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 เพื่อให้เกิดบูรณาการในการพัฒนาทุกมิติอย่างสมเหตุสมผล มีความพอประมาณ มีระบบภูมิคุ้มกันและการบริหารจัดการความเสี่ยงสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยเน้นการพัฒนาคนให้สมบูรณ์ ให้โอกาสให้กับทุกคนได้ดำเนินชีวิตด้วยความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2560)

สัดส่วนครอบครัวที่สมบูรณ์

สัดส่วนของโครงสร้างครอบครัวโดยมีแนวที่กำหนดตัวชี้วัดสำคัญคือสัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้นและตรงกับพระบรมราชโองบาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ว่า “การพัฒนาประเทศจะบรรลุผลตามเป้าหมายได้มากน้อยเพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยประกอบการหลายอย่าง อย่างแรกต้องมีคนดี คือมีปัญหาเปรียบประดุจบุรุษผู้หนึ่งนั้นจุดประทีปคันและเทียนส่องเข้าไปในห้องเรือนอันมืดมนอนตการก็ซวาลส่องสว่างกระจ่างแจ้งแลเห็นรูปต่าง ๆ เป็นต้น มีความรับผิดชอบ มีความวิริยะอุตสาหะเป็นผู้ปฏิบัติ อย่างที่สอง ต้องมีวิทยาการที่ดี เป็นเครื่องใช้ประกอบการอย่างที่สอง ต้องมีการวางแผนที่ดี ให้พอเหมาะพอควร กับฐานะ เศรษฐกิจ และทรัพยากรที่มีอยู่โดยคำนึงถึงประโยชน์อันพึงประสงค์ของประเทศและประชาชน เป็นหลักปฏิบัติของทุกคนจึงควรจะได้ถือปฏิบัติภาระหน้าที่ที่จะต้องแก้ไขปัญหา ความรู้ ความสามารถของตนรับใช้สังคม และพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เกิดประโยชน์สูงสุดเท่าที่จะทำได้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539) ได้มีความพยายามจากภาครัฐอย่างต่อเนื่อง ที่จะช่วยแก้หรือบรรเทาปัญหาของสถาบันครอบครัวไทย ด้วยการจัดตั้งหน่วยงานของภาครัฐมารับผิดชอบโดยตรง รวมถึงการการพยายามออกกฎหมายเพื่อสนับสนุนการดำเนินการ ได้มีการออกพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 19 พ.ค. 2562 ด้วยการคุ้มครองผู้ถูกรังแกด้วยความรุนแรงในครอบครัว เป็นการคุ้มครองสวัสดิภาพ อันจะเกิดประโยชน์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและพัฒนาสถาบันครอบครัว เป็นแนวทางในการช่วยพัฒนาสถาบันครอบครัวให้เกิดความเข้มแข็ง (ราชกิจจานุเบกษา, 2562) ได้มีการออกพระราชกำหนด แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ.2562 เมื่อวันที่ 23 ส.ค. 2562 (แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัวพ.ศ.2562) ซึ่งมีผลให้พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวให้มีผลบังคับใช้ กำหนดระยะเวลาที่แน่นอนในฐานะที่ประเทศไทยเป็นประเทศที่ประชากรส่วนใหญ่ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาได้มีการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับดำเนินชีวิตครอบครัวและนำมาปฏิบัติมาโดยลำดับ เช่น หลักทศ 6 หลักกุลจักริฐิตธรรม 4 เป็นต้น ด้วยการเปรียบเทียบตั้งแต่รากฐานของบ้าน ได้แก่ ศีล 5 เป็นตัวบ้าน จิตตสิกขา ได้แก่ สมชีวิธรรมและฆราวาสธรรม หลังคาบ้านปัญญาสิกขาตัว

ประธานของบ้าน ได้แก่ ทิศ 6 เป็นรั้วบ้าน (พระครูพิณทัตกิจจาทร, 2563) ได้แก่ การเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและต้นไม้ใหญ่ภายในบริเวณบ้าน ได้แก่ การเสริมสร้างเชิงนโยบายของรัฐบาล

แนวทางเสริมสร้างความสุขของครอบครัว

พระพุทธศาสนาอธิบายหลักความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อกัน ตามฐานะต่าง ๆ ทางสังคมดุจดังทิศทั้ง 6 ที่อยู่รอบตัวโดยมีตัวเราเป็นศูนย์กลาง ทิศทั้ง 6 มีดังนี้ คือ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องซ้าย ทิศ เบื้องบนและทิศเบื้องล่าง หลักความสัมพันธ์ระหว่างกันนี้เรียกตามหลักธรรมในพุทธศาสนาว่า “ทิศ 6” ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่บุคคลต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วยทางสังคมในฐานะต่าง ๆ เหมือนทิศทั้ง 6 ที่อยู่รอบตัวเรานั้น มีดังนี้ 1) บิดามารดามีความสัมพันธ์ต่อบุตรธิดาเป็นเหมือนทิศเบื้องหน้า 2) ภรรยา มีความสัมพันธ์ต่อสามีเป็น เหมือนทิศเบื้องหลัง 3) ครูอาจารย์มีความสัมพันธ์ต่อลูกศิษย์เป็นเหมือนทิศเบื้องขวา 4) เพื่อนมี ความสัมพันธ์ต่อเพื่อนเป็นเหมือนทิศเบื้องซ้าย 5) พระภิกษุสงฆ์หรือผู้นำศาสนามีความสัมพันธ์ต่อ ขวราวาสเป็นเหมือนทิศเบื้องบน และ 6) ลูกน้องมีความสัมพันธ์ต่อนายจ้างเป็นเหมือนทิศเบื้องล่าง ความสัมพันธ์ของบุคคลทั้ง 6 กลุ่มและหลักปฏิบัติต่อกันเพื่อชีวิต ที่ดีงามมีรายละเอียด ดังนี้

หลักการเป็นบิดามารดาและบุตรธิดาที่ดี บิดามารดา เป็นผู้เปรียบเสมือนทิศเบื้องหน้าหรือปूरต์ถิมทิศ ได้แก่ ทิศตะวันออก เพราะเป็นผู้มีอุปการะของบุตรธิดามาก่อน ย่อมมีหน้าที่ในการสงเคราะห์บุตรธิดาให้ดีงามและในฐานะที่ท่าน เป็นผู้เลี้ยงดูและเมตตากรุณาต่อบุตรธิดามาก่อน บุตรธิดาที่ดีจึงต้องแสดงความกตัญญูต่อบิดามารดา โดยที่บุคคลทั้ง 2 สถานะนั้นจะต้องปฏิบัติต่อกัน แสดงหน้าที่ของบิดามารดาและบุตรธิดา หน้าที่ของบิดา-มารดาพึงมีต่อบุตรธิดา (1) ห้ามปรามจากความชั่ว (2) ให้ตั้งอยู่ในความดี (3) ให้ศึกษาศิลปวิทยา (4) หากุครองที่สมควรให้ (5) มอบทรัพย์สมบัติให้ในโอกาสอันสมควร

หน้าที่ของบุตรธิดาพึงมีต่อบิดา-มารดา (1) ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว ต้องเลี้ยงท่านตอบแทน (2) ทำกิจธุระของท่าน (3) ดำรงรักษาวงศ์สกุล ให้คงอยู่และไม่เสื่อม เสียหาย (4) ปฏิบัติตนเป็นคนดี เป็นผู้สมควรรับมรดก (5) เมื่อท่านล่วงลับ ทำบุญอุทิศให้ (ที.ปาฏิ. (ไทย) 11/198/169.)

โดยสรุปสาระสำคัญของการเป็นบุตรธิดาที่ดี คือ ต้องมีความกตัญญูกตเวที ระลึกถึงพระคุณของบิดามารดาและทำหน้าที่ลูกที่ดีตอบแทน โดยการเลี้ยงดูท่าน ช่วยกิจการงานของท่าน ดำรงรักษา วงศ์สกุล ปฏิบัติตนเป็นคนดีที่เหมาะสมที่จะรับมรดกและทำบุญอุทิศให้ท่านเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว หลักจริยธรรมเพื่อส่งเสริมการเป็นบิดามารดาและบุตรธิดาที่ดี ในฐานะที่บิดามารดาเป็นพรหมของบุตรธิดา จึงขอนำหลักพรหมวิหาร 4 มา เป็นเครื่องส่งเสริมความเป็นบิดามารดาและในฐานะที่ลูกจะต้องปฏิบัติตนเป็นคนดี จึงนำหลักหลัก อบายมุข 6 ซึ่งหมายถึง การหลีกเลี่ยงความประพฤติที่เป็นช่องทางของความเสื่อมความพินาศ มาเป็นแนวทางส่งเสริมความเป็นคนดีของบุตรธิดา ดังนี้

หลักคำสอนเรื่องกุลจักรฐิติธรรม 4 (อง.จตุกก. 21/258/333) กุลจักรฐิติธรรม 4 (ธรรมสำหรับดำรงความมั่งคั่งของตระกูลให้ยั่งยืน, เหตุที่ทำให้ตระกูลมั่งคั่งตั้งอยู่ได้นาน - reasons for lastingness of a wealthy family)

1. นัฏฐคเวสนา (ของหายของหมด รู้จักหามาไว้ - seeking for what is lost)
2. ชินณปฏิสังขรณา (ของเก่าของชำรุด รู้จักบูรณะซ่อมแซม - repairing what is worn out)
3. ปริमितปานโกชณา (รู้จักประมาณในการกินการใช้จ่าย - moderation in spending)
4. อธิปัจจสีลวันตสถาปนา (ตั้งผู้มีศีลธรรมเป็นพ่อบ้านแม่เรือน - putting in authority a virtuous woman or man) (พระพรหมคุณาภรณ์, 2554)

เหตุที่ตระกูลมั่งคั่งจะตั้งอยู่ยาวนานไม่ได้ พึงทราบโดยนัยตรงข้ามจากนี้มุ่งชี้แนะให้ผู้เลือกวิถีชีวิตแบบชาวบ้านเดินตามทางคติโลกนำไปประพฤติในประเด็นนี้ พระพุทธศาสนามุ่งสอนให้เกิดความดีความงาม ความถูกต้องและความสมหวังให้แก่ชาวบ้านในเรื่องของการครองเรือนการสร้างฐานะครอบครัวให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง และประการสำคัญยิ่งอย่างหนึ่ง คือการทำตัวให้มีคุณค่าคู่ควรแก่การเป็นทายาทที่ดีมีคุณภาพในการดำรงวงศ์ตระกูลให้ยั่งยืนและเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ สืบไป กล่าวไว้ว่า เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับแนวทางหรือข้อปฏิบัติที่ช่วยให้มนุษย์สามารถรักษาสภาพของวงศ์ตระกูลได้มั่งคั่ง มั่นคงและยั่งยืนนาน หลักธรรมนี้นอกจากมุ่งให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมแก่ชาวบ้านโดยตรงแล้ว ยังชี้ให้เราได้ความจริงต่อไปอีกว่า พระพุทธศาสนาสอนและส่งเสริม

ความสำคัญเกี่ยวกับความมั่นคงและความอยู่ดีกินดีทางเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับความสัมพันธ์อันดีในสังคมอีกด้วยหลักคุณจริยธรรม มีผลตอบสนองที่ได้รับมาจากพฤติกรรมที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมที่พระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นหลักสำคัญ เพราะก่อให้เกิดผลเป็นสุข ความมั่งคั่ง ความบริบูรณ์ความไปเกิดในสุคติ โลกสวรรค์ และจุดหมายปลายทางชีวิตที่ถือเป็นสุขสงบเย็น เป็นชีวิตที่อยู่จบพรหมจรรย์ สิ้นทุกข์ทั้งปวงหลักคุณจริยธรรม จึงเป็นหลักธรรมที่สำคัญที่ผู้ครองเรือนทั้งหญิงและชายพึงยึดถือปฏิบัติเพื่อรับผิดชอบและรักษาครอบครัวให้คงอยู่อย่างสมบูรณ์คุณจริยธรรมนี้ มีความสำคัญยิ่งต่อครอบครัว จะทำให้ผู้ปฏิบัติตามเกิดความมั่นคงและเจริญก้าวหน้าภายในครอบครัว และตระกูลนั้น ๆ จะคงอยู่ในสังคมตลอดไป ดังนั้นคุณจริยธรรม จึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญความสำคัญของคุณจริยธรรม ซึ่งเป็นธรรมที่มีความสำคัญต่อครอบครัวสังคมและประเทศชาติและถือว่ามีบทบาทต่อการพัฒนา จะทำให้สถาบันครอบครัว สังคมตั้งอยู่หรือมีเสถียรภาพอยู่ได้นาน

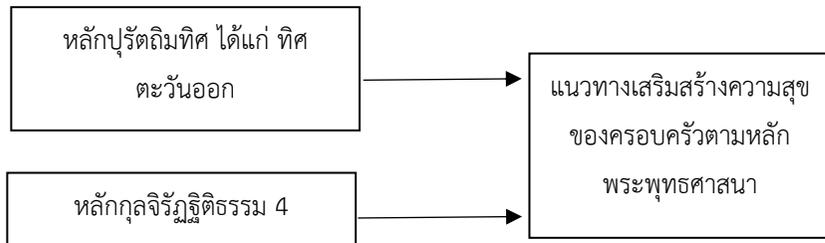
หลักธรรมข้อนี้มีความสำคัญในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การศึกษาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และด้านการพัฒนาชีวิตของคนไปสู่ความสมดุล ความอยู่ดีมีสุขสร้างความเจริญ ความรุ่งเรืองแก่วงศ์ตระกูลและประเทศชาติ ความสำคัญของคุณจริยธรรมที่มีต่อเศรษฐกิจ คือ การประกอบสัมมาชีพเพื่อดำเนินชีวิตหรือการจำแนกแจกจ่าย เพื่อได้เงินมาเป็นปัจจัยในการดำเนินชีวิต ด้านสังคมเกี่ยวกับเรื่องการออม เป็นไปจากครอบครัว ชุมชน และหมู่บ้านช่วยกันคิด ช่วยกันนำไปปฏิบัติ เกี่ยวกับการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ให้แก่ ครอบครัว และสังคม ชุมชนซึ่งเป็นหลักการสร้างความเจริญแก่ครอบครัว ชุมชน และสังคม ด้านวัฒนธรรมเป็นกิจกรรมของคนส่วนมากปฏิบัติต่อกันอยู่อย่างแพร่หลาย จนกลายมาเป็นวิถีชีวิต มีสาระทั้งที่เป็นความรู้ความคิดและการปฏิบัติที่มีแบบอย่างที่น่าชื่นชม ด้านการศึกษา เป็นภาพรวมกระบวนการประหยัด การรู้จักใช้การออม เป็นการเรียนรู้ และนำมาปฏิบัติ ด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมตัวเรา ที่เราอาศัยด้วยแต่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต และด้านพัฒนาชีวิตในทางพระพุทธศาสนา การทำให้ชีวิตอยู่ดีที่สุดเป็นเรื่องการเรียนรู้ การคิดและการกระทำตามความเป็นจริง โดยมีปัญญา รู้เท่าทันสภาพการณ์ แล้วนำมาพัฒนาให้เข้ากับวิถีชีวิต โดยการมีแผน หลักการ วิธีการและปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นต้น ดังที่กล่าวมานี้จึงเห็นว่า คุณจริยธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิต ให้อยู่ดีมีสุข ลบล้างความทุกข์คงเสถียรภาพความสงบสุขอันยั่งยืน

สรุปผล

ครอบครัวต้องเป็นตัวอย่างของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ คือ พ่อแม่กับลูก โดยพ่อแม่จะต้องเป็นผู้นำด้านความรู้สึกและทัศนคติที่ดีงาม ลูก ๆ จะต้องสร้างความรู้สึกรู้สึกของความเป็นพี่เป็นน้อง มีเมตตา คอยช่วยเหลือดูแลกัน ความรู้สึกของความเป็นพี่เป็นน้องกันนี้ จะอยู่เหนือความรู้สึกทางเพศของหญิง ชาย จะมีความเคารพในกันและกันระหว่างคนทั้งสองเพศ และเมื่อเด็ก ๆ เหล่านี้เติบโตอยู่ในสังคม เขาก็จะมีความเกี่ยวข้องกับเพื่อนมนุษย์ในสังคมอย่างเหมาะสม มีความเป็นภราดรภาพกับทุกชีวิตที่เกิดมาร่วมสังคมกัน และรู้จักการมีเมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขากับชีวิตผู้อื่นและชีวิตตัวเอง ก่อให้เกิดสันติสุขในสังคมที่เขามีส่วนร่วมในที่สุด จะเห็นว่าครอบครัวที่มีคุณภาพของทางฝั่งตะวันตกและตะวันออกมีความใกล้เคียงกัน ในแง่ของตะวันตกหรือทางจิตวิทยาจะเน้นเฉพาะในส่วนที่เป็นความสัมพันธ์ทางจิตใจมากกว่า ความต้องการทางด้านอื่น ๆ เช่น วัตถุหรือปัจจัย 4 แต่เมื่อมาพิจารณาถึงคุณภาพครอบครัวตามแนวพุทธศาสนาแล้วจะเห็นว่า ท่านได้พูดครอบคลุมถึงทุกจุดที่จะมีผลกระทบต่อสุขของคนในครอบครัว ตั้งแต่การมีปัจจัย 4 ความต้องการด้านพื้นฐานไปจนถึงทางด้านสังคม เศรษฐกิจที่จำเป็นและท้ายที่สุดก็คือ เน้นเข้าสู่เป้าหมายหลักก็คือการเลี้ยงดูของพ่อแม่ เพราะท่านเห็นแล้วว่า ทุกข์สุขของครอบครัวจะขึ้นอยู่กับบุคคลสองคนคือ พ่อและแม่ ที่จะปั้นแต่งลูกให้ออกมามีลักษณะหน้าตา บุคลิกอย่างไร รวมทั้งความสุขและทุกข์ของทุกชีวิตในครอบครัว ก็ล้วนขึ้นอยู่กับการวางตัวของพ่อแม่ในครอบครัวนั้นสุดท้ายจะขอสรุปด้วยข้อคิดสั้น ๆ ว่า ครอบครัวคุณภาพไม่ใช่ครอบครัว “เพอร์เฟค” ไม่มีใครในโลกที่มีครอบครัว “เพอร์เฟค” ทุกครอบครัวล้วนมีจุดเด่นจุดอ่อนในตนเอง แต่ครอบครัวคุณภาพ จะมีการปฏิบัติตัวของพ่อแม่ลูกที่ต่างออกไปจากครอบครัวไม่มีคุณภาพ ซึ่งสมาชิกจะรู้อย่างชัดเจนว่า ครอบครัวที่เขาเกิดมานี้มีคุณภาพหรือไม่ การได้อ่านข้อคิดจากผู้อื่น ๆ อาจจะทำให้เราได้เรียนรู้ว่า ในครอบครัวของเรายังมีส่วนใดที่ยังต้องแก้ไขปรับปรุงเพื่อเป็นครอบครัวที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้น นอกจากนี้การยอมรับในสิ่งที่บกพร่อง การพยายามช่วยแก้ไขประคับประคองกันของสมาชิกในครอบครัว ก็น่าจะเป็นสัญญาณบ่งบอกที่ดีว่าครอบครัวของเรากำลังพัฒนาไปสู่ ความเป็นครอบครัวที่มีคุณภาพในอนาคตอย่างแน่นอน

องค์ความรู้ใหม่

ขอนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

แนวทางเสริมสร้างความสุขของครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาผู้เขียนได้นำหลักทิส 6 ในหัวข้อปรัตติมทิส ว่าด้วยหน้าที่ของบิดามารดาที่พึงกระทำหน้าที่ต่อบุตรธิดาให้ตั้งอยู่ในคุณความดีและบุตรธิดาพึงกระทำหน้าที่ตอบแทนคุณของบิดามารดาดังกล่าวข้างต้นจะสามารถทำให้ครอบครัวมีความสุขได้และอีกประเด็นหนึ่งหลักกุกุจิรัฐิติกาล 4 ดังที่กล่าวมาเป็นหลักในการสนับสนุนให้ความคร้วมีความมั่นคงในสังคมไทยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- พระครูพิสนธ์กิจจาทร. (2563). *รูปแบบการพัฒนาสถาบันครอบครัวไทยเชิงพุทธบูรณาการ*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2542). *ธรรมกับไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : กองทุนวุฒิธรรมเพื่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ.2562. (2562, 22 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 136 ตอนที่ 67 ก, หน้า 171-190.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง. (2566). *นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาสถาบันครอบครัว พุทธศักราช 2547-2556*. เข้าถึงได้จาก https://www.m-society.go.th/ewtadmin/ewt/mso_web/ewt_news.php?nid=8426
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2566). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (2560-2564)*. เข้าถึงได้จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_news.php?nid=6420&filename=develop_issue
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2539). พระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ 25กรกฎาคม 2539". *ภาวะสังคมไทยไตรมาสแรก, 14(2), 1-36*.
- โสภา ขปิลมันน์, สมบัติ สุพพัตชัย และประกายรัตน์ สุขุมลชาติ.(2534). *รูปแบบครอบครัวไทยที่พึงปรารถนาในสังคมเมืองประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์.